

УДК 336.221.4(075.8)

І.Л.Загреба, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Податкове стимулювання розвитку підприємств

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем податкового стимулювання розвитку підприємств. Досліджено особливості формування податкової політики в Україні, показано вплив параметрів системи оподаткування на тенденції і закономірності розвитку підприємств. Наведено узагальнені пропозиції і рекомендації щодо можливих шляхів удосконалення механізму податкового стимулювання розвитку підприємств з урахуванням глобальних викликів та загострення економічної кризи.

податкова система, податкова політика, податкове навантаження, податкове стимулювання, податкова пільга

И.Л.Загреба

Кировоградский национальный технический университет

Налоговое стимулирование развития предприятий

Статья посвящена исследованию актуальных проблем налогового стимулирования развития предприятий. Исследованы особенности формирования налоговой политики в Украине, показано влияние параметров системы налогообложения на тенденции и закономерности развития предприятий. Приведены обобщенные предложения и рекомендации относительно усовершенствования механизма налогового стимулирования развития предприятий с учетом глобальных вызовов и обострения экономического кризиса.

налоговая система, налоговая политика, налоговая нагрузка, налоговое стимулирование, налоговая льгота

Система оподаткування підприємств, як інструмент державного регулювання економічних і соціальних процесів, має відображати інтереси держави, підприємницьких структур та фізичних осіб.

В той же час практика свідчить про низький рівень ефективності вітчизняної моделі оподаткування підприємств, її неадекватність умовам функціонування ринкового господарства. Саме тому питання подальшого реформування оподаткування підприємств сьогодні знаходяться серед важливих фінансово-економічних проблем, від позитивного вирішення яких значною мірою залежить майбутнє України. Складність реформування системи оподаткування підприємств посилюється передусім тим, що воно відбувається в умовах дефіциту фінансових ресурсів. Зниження податкового навантаження на підприємницькі структури безумовно на початковому етапі об'єктивно приводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Саме тому реформування податкової сфери обов'язково повинно супроводжуватись заходами щодо розширення бази оподаткування.

Певний доробок в питання теорії і практики функціонування податків зробили українські і російські вчені: В.Андрущенко, Б.Болдирев, В.Вишневський, А.Даниленко, Л.Дробозіна, І.Золотько, А.Крисоватий, В.Опарін, А.Поддєрьогін, М.Романовський, І.Гусакова, М.Сичов, А.Соколовська, В.Суторміна, О.Тимченко, В.Федосов.

© І.Л.Загреба, 2013

Проте сучасною українською наукою ще недостатньо досліджені форми і методи податкового стимулювання розвитку підприємств.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення важелів податкового стимулювання розвитку підприємств в Україні.

Ефективно функціонуюча ринкова економіка обов'язково повинна регулюватись державою. Але в умовах ринку держава впливає на розвиток економіки головним чином за допомогою фінансово-економічних методів і перш за все шляхом застосування відповідної системи оподаткування. Маневруючи податковими ставками, пільгами, змінюючи порядок оподаткування, держава створює певні передумови для прискореного розвитку пріоритетних галузей та виробництв, сприяє вирішенню актуальних для суспільства проблем.

Сучасний етап розвитку теорії і практики оподаткування характеризується переміщенням акцентів із фіскальної функції податків (яка реалізує основне призначення податків – формування централізованих фінансових ресурсів держави) на регулюючу (яка проявляється у можливості органів державної влади за допомогою інструментів оподаткування регулювати певні явища, процеси, пропорції і напрямки соціально-економічного розвитку держави). Регулююча функція податків повинна проявлятися не лише у «виведенні» частини доходів чи суб'єктів господарювання за межі оподаткування, а й у встановленні жорсткої залежності між розмірами наданих преференцій і конкретними економічними діями суб'єктів господарювання.

Податкове стимулювання виступає підфункцією податкового регулювання. Механізм податкового стимулювання включає систему важелів, форм, методів, інструментів державного впливу, спрямованих на стимулювання економічної діяльності платників та підвищення її ефективності шляхом зміни податків і порядку оподаткування.

Дія важелів податкового стимулювання економічної активності спрямована на заохочення юридичних і фізичних осіб до підприємницької діяльності і підвищення її ефективності. До важелів податкового стимулювання підприємств можна віднести: податкові пільги (звільнення від сплати податків, зниження податкової ставки, зменшення бази оподаткування, зменшення податкового зобов'язання тощо), спрощення податкового адміністрування, зміну строку сплати податку (відстрочка, розстрочка, податковий кредит).

Політика податкового стимулювання реалізується переважно через застосування податкових пільг. Податкові пільги можна класифікувати за критеріями:

- терміну дії (постійні, тимчасові);
- спрямованості (стимулюючі, винагороджувальні);
- рівня запровадження (загальнодержавні, регіональні);
- сферою дії (для окремих платників, для окремих видів діяльності, змішані);
- механізмом встановлення (вилучення зі складу платників податку, вилучення з об'єкта оподаткування, зменшення бази оподаткування, зниження ставок оподаткування, зменшення нарахованого податкового зобов'язання, подовження строків сплати податкового зобов'язання, звільнення від сплати податкового зобов'язання).

Розвинуті країни напрацювали значний досвід податкового регулювання та стимулювання розвитку економічної активності. Основними інституційними закономірностями і тенденціями формування стимулюючого потенціалу систем оподаткування у розвинутих державах визначено: витрати на адміністрування податків мають бути мінімальними; параметри системи оподаткування повинні відповідати

структурній економічній політиці, орієнтуватися на чітко окреслені економічні цілі; податки мають досягати справедливого розподілу доходів, не допускається подвійне оподаткування платників податків; обговорення проектів законів про оподаткування повинно носити відкритий і прозорий характер.

Якісною характеристикою системи оподаткування у державі з молодою ринковою економікою є гнучкість, що дозволяє виконувати роль регулятора економіки, вибірково і тимчасово знижуючи податкові ставки за окремими податками, зважаючи, що податки є не тільки способом формування державних доходів, а ще й важелем впливу на економічну поведінку платників.

Необхідними умовами дієвості податкової політики держави є її стабільність та чітка цілеспрямованість на вирішення конкретних завдань. Податкові перетворення в умовах української економіки повинні активно стимулювати розвиток реального сектора, підвищення зацікавленості суб'єктів господарювання у розширенні легальної діяльності, сприяти легалізації фінансових потоків та виходу з тіні прихованих капіталів.

Обов'язковою умовою реалізації стимулюючого потенціалу податкових важелів регулювання економічного розвитку є формування нових підходів до надання пільг і преференцій суб'єктам господарювання та удосконалення самого механізму податкового стимулювання.

Основну роль у формуванні загальної нерівномірності оподаткування в розрізі видів економічної діяльності відіграє ПДВ. Цей податок сьогодні є основним за обсягом наданих податкових пільг. Існування значних податкових преференцій в оподаткуванні доданої вартості обумовлює не лише загальну нерівномірність, а й її прояви у галузевому вимірі. ПДВ є найобтяжливішим для тих платників, які відчувають дефіцит оборотних коштів та (або) створюють більший обсяг доданої вартості (тобто, чим складнішим є виготовлений продукт). Таким чином, від сплати ПДВ найбільше втрачають підприємства виробничої сфери, які традиційно відчувають гостру нестачу фінансових ресурсів, і особливо – інноваційні підприємства. Адже, якщо сплата податку на прибуток вилучає частину кінцевого фінансового результату (можливо, позбавляючи платника перспектив інвестування), то ПДВ вилучає частину оборотних коштів (позбавляючи платника можливостей підтримки поточної діяльності).

Податок на прибуток підприємства в Україні традиційно є одним із основних джерел надходжень до державного бюджету. Доля цього податку в структурі податкових надходжень бюджету перевищує 20% (друге місце після ПДВ).

За допомогою податку на прибуток можна регулювати: вибір тієї або іншої правової форми організації бізнесу; напрямки розподілу прибутку (накопичення або споживання); вибір методів фінансування інвестицій (самофінансування, залучені і позичкові засоби); розподіл трудових і матеріальних ресурсів між окремими сферами господарської діяльності; розподіл і перерозподіл ВВП; темпи економічного зростання на макрорівні.

Поступове зниження ставки податку на прибуток дасть змогу утримати конкурентний рівень українських підприємств, що, своєю чергою, з часом знизить тінізацію економіки. Зменшення ставки податку на прибуток приведе до збільшення коштів, які залишаються в розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток, і до збільшення надходжень до бюджету з цього податку.

До державного бюджету за 2012 рік податку на прибуток надійшло у розмірі 55,3 млрд. гривень, що складає 16% від суми загальнодержавних доходів до бюджету, а це на 1,1% більше, ніж за 2011 рік (рис. 1) [3].

Надто велика частка податку на прибуток підприємств у структурі ВВП та державного бюджету України є однією з головних ознак недосконалого оподаткування.

Як свідчить статистика, загальні обсяги, акумульовані в бюджет України податку на прибуток, фактично дорівнюють податку на доходи фізичних осіб. Зовсім не такі тенденції спостерігаються у провідних країнах світу. У США за період з 1960 до сьогодні обсяг надходжень податку на прибуток підприємств зріс у 10,3 рази, а податку на доходи фізичних осіб - у 21,7 рази. У бюджеті Великобританії обсяг податку на прибуток корпорацій становить лише 8,2% у загальному обсязі податкових надходжень.

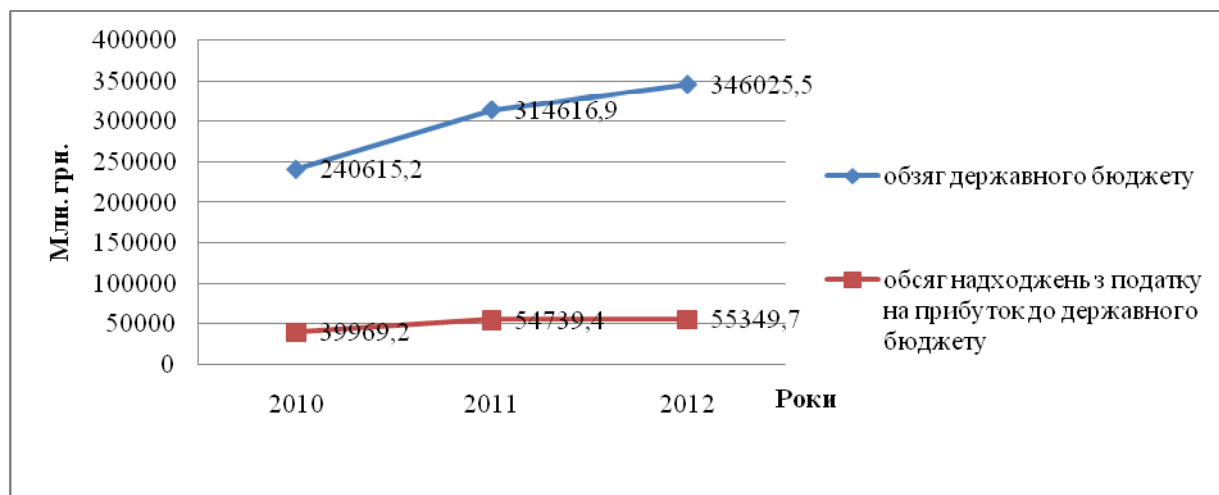

Рисунок 1 - Темпи росту державного бюджету та надходжень податку на прибуток за 2010-2012 рр.

При прогнозуванні надходжень податку на прибуток враховується:

- динаміка макропоказників економічного і соціального розвитку України: обсягу продукції промисловості; індексу цін виробників; фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток);
- додатковий ресурс надходжень за рахунок погашення податкового боргу;
- вплив динаміки сум надміру сплаченого податку;
- порядок врахування від'ємного значення об'єкту оподаткування у складі валових витрат [4].

На зменшення суми надходжень з податку на прибуток до бюджету впливають норми щодо: запровадження податкових канікул та 0% ставки податку на прибуток для малих підприємств (з річним оборотом до 3,0 млн. грн.) та підприємств літако- та суднобудування, готелів та машинобудування для агропромислового комплексу. Також зниження ставки податку на прибуток з 25% до 16%, що може призвести до зменшення надходжень з податку на прибуток протягом деякого часу.

Водночас, поступове зниження ставки податку на прибуток призведе до зменшення податкового тиску на платників та, надалі, буде сприяти легалізації економіки та росту надходжень податку до бюджету.

Постійне зниження податкового навантаження на підприємства є результатом проведення активної політики щодо стимулювання інвестиційної діяльності, яке здійснюється за трьома основними напрямками: зниження ставки податку на прибуток, використання прискореної амортизації і скорочення амортизаційних строків експлуатації основних засобів та надання податкових пільг в інвестиційній діяльності, які прийнято називати цільовими. В результаті спостерігається помітне скорочення як номінального, так і ефективного податкового навантаження на виробників, з одночасним наростанням темпів інвестиційної діяльності. Інвестиції впроваджуються

через зростання продуктивності праці, зниження енерго- і матеріаломісткості виробництва, впровадження нових технологій і новітньої техніки – сприяють зростанню заробітної плати працівників, що дозволяє помітно збільшити обсяг зібраних податків без будь-якого збільшення податкового навантаження.

Через низький рівень доходів населення держава основну масу податків до бюджету змушена збирати з підприємств, а це є гальмом для розвитку економіки. Це свідчить про суттєве недовикористання податкового потенціалу України, особливо зважаючи на рівень тінізації економіки України, на яку припадає третя частина виробленого ВВП в Україні.

Держава спроможна й повинна маневрувати податками залежно від соціально-економічної ситуації в суспільстві, здійснюючи ефективний вплив на різні сторони діяльності платників податків. Гармонізація податкових інтересів держави та платників податків є запорукою стабільного існування й сталого розвитку суспільства. Через виважену податкову політику держава спроможна ефективно вирішувати комплекс поточних і стратегічних завдань у контексті забезпечення передумов соціально-економічного зростання. Зважаючи на другорядність фіскальної функції, основними цілями податкової політики є досягнення рівномірних темпів економічного зростання, максимального рівня зайнятості населення країни, відчутне підвищення рівня суспільного добробуту, стимулювання інвестиційної та підприємницької діяльності тощо; і лише потім – наповнення бюджету держави коштами та досягнення його збалансованості, що більше стосується особливостей перерозподілу національного доходу країни.

Оцінка залежності доходів державного бюджету від ставок податку на прибуток підприємств і ПДВ доводить, що зниження ставок зазначених податків на 2-3% не призводить до зменшення надходжень до державного бюджету. При цьому, значно вищим потенціалом збільшення податкових надходжень володіє ПДВ. Позитивний ефект підсилений: 1) спрощенням системи звітності юридичних осіб та мінімізацією витрат на облік (об'єднання податкового і бухгалтерського обліку); 2) детінізацією як діяльності низки суб'єктів підприємницької діяльності, так і частини їх доходів.

Важливим завданням податкового стимулювання економічної активності є поліпшення інвестиційно-інноваційного клімату та активізація процесу акумуляції фінансових ресурсів за рахунок різних джерел. Податкові пільги доцільно надавати не галузям, а підприємствам, які виконують державні умови щодо пріоритетного розвитку промисловості, а саме: реалізують продукцію на експорт, впроваджують інновації, демонструють кращі показники ефективності господарювання, забезпечують високу якість виготовленої продукції тощо. Принципами функціонального підходу до податкового регулювання можна вважати:

- звільнення від оподаткування частини прибутку, яка йде на фінансування науково-практичних досліджень, інноваційних проектів, купівлю патентів;
- звільнення від оподаткування прибутку, витраченого на отримання інформаційно-консалтингових послуг, підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів, на соціальне забезпечення, а також інвестицій, здійснених у відкриття власної справи;
- надання податкових пільг підприємствам, які здійснюють експортне та імпортозаміщуюче виробництво, діють у праценадлишкових чи депресивних регіонах.

Такий підхід обґрунтовує необхідність надання податкових пільг як винагороди за виконання суб'єктами господарювання певних суспільно важливих функцій відповідно до завдань державної стратегії соціально-економічного розвитку.

Необхідним є подальше удосконалення та оптимізації механізмів податкового контролю. Йдеться про формування нової ідеології партнерства, основу якої має складати зацікавленість органу податкового контролю у легальній діяльності платника,

високих результатах його діяльності та як наслідок – розширенні бази оподаткування за всіма податками. Одним з механізмів реалізації такої ідеології є поширення практики „податкового компромісу”, яка позитивно зарекомендувала себе в багатьох країнах.

Основними завданнями податкової реформи, як однієї з найважливіших частин стратегії відновлення економічного зростання в умовах загострення економічної кризи, є поступове зниження і вирівнювання податкового тягаря, спрощення податкової системи, посилення податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізація витрат на виконання й адміністрування податкового законодавства, що дозволить розширити базу оподаткування, суттєво скоротити виграти на документообіг і утримання податкової служби і, таким чином, збільшити обсяг надходжень до бюджету навіть за умови зниження ставок податків.

Важливими завданнями удосконалення податкової системи країни є оптимізація ставок податків та їхнє узгодження з європейськими стандартами. Основними орієнтирами мають стати: стимулювання продуктивного розвитку підприємств, перш за все технологічних виробництв та підприємств з високою інноваційною активністю; запровадження податкових стимулів структурної перебудови економіки, заохочення ефективної інвестиційної та інноваційної діяльності; введення податкового стимулювання розвитку зайнятості та самозайнятості, особливо у проблемних регіонах; підвищення добробуту населення та розвитку людського капіталу шляхом податкового стимулювання впровадження інноваційних соціальних проєктів (в освіті, медицині, туризмі тощо), що матиме позитивний ефект на розвиток інноваційних виробництв через механізм стимулювання інноваційного попиту.

Окреслені напрями посилення стимулюючого впливу податків на розвиток підприємств у своїй сукупності визначають цілі подальшого реформування податкової системи України у найближчі роки і будуть основними напрямками подальших досліджень.

Список літератури

1. Ільєнко Р.В. Концептуальні засади податкового стимулювання розвитку виробничої сфери / Р.В.Ільєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 223-228.
2. Гринчук В.Ю., Гринчук Ю.С. Податковий менеджмент в системі управління підприємством // Облік і фінанси АПК: Науково-виробничий журнал. - Київ: ТОВ ЮФ "Юр-Агро-Веста". – 2011. – № 3. –С. 125-128.
3. Міністерство фінансів України// Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. Державна податкова служба України // Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/>

Irina Zagreba

Kirovograd National Technical University

Tax incentives for business development.

The aim of the article is to develop a scientific and practical recommendations for improving the tools of tax incentives for business development in Ukraine .

To leverage tax incentives for businesses include: tax breaks, simplifying tax administration , changing the term of the tax. The existence of significant tax preferences in the taxation of value added not only determines the overall uneven, but its manifestation in sectoral terms. The gradual decrease in income tax rates would reduce the tax burden on the taxpayers a but its manifestation in sectoral terms nd the future will be to promote legalization of the economy and the growth of revenues in the budget. Tax incentives are more effective when they provide no industries and enterprises performing public environment.

It is reasonable to gradually reduce and align the tax burden, increased tax regulation costs businesses forming the ideology of partnership tax control.

tax system, tax policy, tax burden, tax incentives, tax breaks

Одержано 25.10.13